

EINDRAPPORT

Onroerenderfgoedrichtplan polders Linkeroever en Doel

BEVEREN
VERBINDT

ERFPUNT
ONROEREND ERFGOED WAASLAND

Inhoudsopgave

Blz

1	Beleidskader	3
1.1	Onroerenderfgoedrichtplan	3
1.2	Europese conventies	3
2	Procesverloop	4
2.1	Agenderingsfase	5
2.2	Planningsfase	6
2.3	Onderzoeksfase	8
2.4	Visievormingsfase	9
2.5	Goedkeuringsfase	10
2.6	Evaluatiefase	11
3	Bibliografie	12

Inleiding

Dit rapport geeft een overzicht van hoe het onroerenderfgoedrichtplan voor Linkerscheldeoever tot stand kwam. Het beschrijft het beleidskader en de aanleiding van de opmaak van het richtplan. We geven een toelichting over het proces en hoe dit stap voor stap verlopen is. We sluiten af met een korte evaluatie, die kan helpen bij de toekomstige opmaak van vergelijkbare onroerenderfgoedrichtplannen.

Het volledige proces is gedocumenteerd door middel van vergaderverslagen van zowel stuurgroep als klankbordgroep, projectnota, conceptnota's, een onderzoeksrapport en bijhorende kaarten, inventarisatielijsten en fiches. Deze maken deel uit van het voorbereidende proces en hebben vooral een informatieve waarde bij de verdere uitwerking.

1 Beleidskader

1.1 Onroerenderfgoedrichtplan

Het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 introduceerde het onroerenderfgoedrichtplan als een instrument voor een strategisch en tegelijk uitvoeringsgericht onroerenderfgoedbeleid. Het onroerenderfgoedrichtplan formuleert een langetermijnvisie op een thema of voor een gebied. Een actieprogramma zorgt voor de uitvoering van de visie.

Het onroerenderfgoedrichtplan geeft een alternatief ten opzichte van de ‘bekende’ instrumenten van onroerend erfgoed (beschermen of vaststellen van inventarisitems). Onroerenderfgoedrichtplannen hebben een **brede inhoudelijke scope** en kunnen opgemaakt worden voor alle soorten onroerend erfgoed, voor een bepaald gebied of rond een specifiek thema. Transversale, interbestuurlijke en sectoroverschrijdende **samenwerking** en **participatie** staan centraal. De klemtoon ligt op de **visievorming** voor de toekomstige ontwikkeling van de betrokken onroerende goederen vanuit de erfgoedwaarden en de formulering van duidelijke beheers- en ontwikkelingsgerichte doelstellingen. De opmaak van een actieprogramma maakt het plan **uitvoeringsgericht**, waarbij ook niet-sectoreigen instrumenten kunnen worden ingezet. Het onroerenderfgoedrichtplan kan een **sectoraal voorstel** vormen voor ruimtelijke uitvoeringsplannen en inrichtingsplannen. Het is een **flexibel** instrument dat altijd geheel of gedeeltelijk kan worden herzien. De minister van Onroerend Erfgoed keurt het onroerenderfgoedrichtplan goed en deelt dit mee aan de Vlaamse Regering. De partners engageren zich voor het uitvoeren van de acties in het actieprogramma dat de Vlaamse Regering goedkeurt.

Het onroerenderfgoedrichtplan voor de polders van Linkerscheldeover werd opgemaakt door Erfpunt in samenwerking met de gemeente Beveren (opdrachtgever) en met ondersteuning van het agentschap Onroerend Erfgoed. Het werd opgemaakt in navolging van afspraken vastgelegd in het Ommelandverbond voor Linkerscheldeover, in nauw overleg met verschillende partners uit dit verbond, aangevuld met een aantal betrokken actoren.

1.2 Europese conventies

In het onroerenderfgoedrichtplan staan samenwerking en participatie centraal. Dit volgt de algemene tendens in het landschapsbeleid en in de erfgoedzorg. Op deze manier wordt een geïntegreerde benadering van het onroerend erfgoed gegarandeerd.

De **Europese Landschapsconventie** (ELC, of Verdrag van Firenze) behandelt het thema landschap voor de eerste keer integraal (goedkeuring 20 oktober 2000, van kracht in België vanaf 2005). De aanleiding voor dit verdrag was de vaststelling dat vele oude Europese cultuurlandschappen onder druk staan door ontvolking en/of veranderingen in de landbouw. De conventie definieert het begrip landschap als volgt: “landschap is een gebied zoals dat door mensen wordt waargenomen en waarvan het karakter bepaald wordt door natuurlijke en/of menselijke factoren en de interactie daartussen.”

Twee elementen in deze definitie zijn belangrijk: het waarnemen door de mens speelt een voorname rol en het landschap is geen statisch gegeven, maar een dynamisch proces.

De belangrijkste uitgangspunten van de ELC kun je zo samenvatten:

- Landschap is een mensenrecht. Het landschap is van iedereen en iedereen heeft het recht om mee de ontwikkeling van zijn/haar landschap te bepalen.
- Algemene landschapszorg is belangrijk. Elk landschap is de moeite waard om voor te zorgen. We moeten niet enkel zorg dragen voor de meest gave landschappen maar ook voor de alledaagse landschappen en zelfs voor de kwalitatief minderwaardige landschappen zoals bv. industrielandshappen, brownfields, ...

- Regionale diversiteit is een belangrijke waarde van Europese landschappen. Het gaat zowel om fysieke als culturele diversiteit (wisselwerking natuur/cultuur). Elk land/regio heeft zijn eigen identiteit en deze moeten we koesteren.
- We moeten inzetten op de publieke bewustwording van de waarden van het landschap. Dit zorgt ook voor meer betrokkenheid van mensen bij het landschap. De overheid moet dit bevorderen door het voeren van een systematisch landschapsbeleid.

De **Faroconventie** van de Raad van Europa gaat over de waarde van cultureel erfgoed voor de samenleving en kwam tot stand op 27 oktober 2005. Vlaanderen neemt de principes hiervan ter harte en past ze toe in het erfgoedbeleid en de regelgeving. In de conventie staan enkele doelstellingen centraal:

- De mens en menselijke waarden staan centraal in plaats van het object;
- Bijdragen tot een duurzame samenleving en levenskwaliteit van mensen;
- Maatschappij betrekken, zowel bij beheer en behoud als bij definiëren van wat erfgoed is;
- Gaat uit van de verbindende rol van erfgoed.

De Faroconventie introduceert het begrip **erfgoedgemeenschap**. Dit is een groep mensen die waarde hechten aan een bepaald soort erfgoed en ijvert voor het behoud hiervan. Op Linkerscheldeoevers zijn al jaren verschillende actiegroepen actief voor het behoud van het erfgoed, zoals Doel 2020 en Erfgoedgemeenschap Doel & Polders. Deze zijn als partner betrokken bij de opmaak van het Onroerenderfgoedrichtplan.

In de twee conventies staan maatschappelijke relevantie van het erfgoedthema en participatie met alle belanghebbenden centraal. Dit is in het onroerenderfgoedrichtplan ook zo opgenomen. Het doel van deze participatie is meervoudig:

- **Het landschap en de omgeving is van iedereen:** Iedereen heeft het recht om mee te denken/werken aan zijn of haar landschap/omgeving;
- **Kwaliteitsverbetering:** door kennis en zienswijzen van verschillende partijen samen te leggen kunnen we de probleemstelling beter in kaart brengen en hier een kwalitatief beter antwoord op geven;
- **Draagvlakvorming:** door iedereen op transparante wijze te betrekken bij het besluitvormingsproces kunnen we tot een gedragen beleid komen, waarbij iedereen achter dezelfde visie staat;
- **Efficiëntie:** Door met alle beleidsdomeinen samen te werken aan een gemeenschappelijke visie over een bepaald thema, creëren we meer duidelijkheid en rechtszekerheid voor de burgers. We proberen zo te vermijden dat verschillende administraties van dezelfde overheid tegengestelde adviezen geven of conflicterende maatregelen nemen.

Bij de opmaak van het onroerenderfgoedrichtplan voor Linkerscheldeoevers zijn deze principes rond participatie toegepast om zo de verschillende standpunten rond landschap en erfgoed dicht bij elkaar te brengen en een gedragen visie te creëren voor het gebied.

2 Procesverloop

Dit hoofdstuk beschrijft hoe we het onroerenderfgoedrichtplan voor de polders van Linkerscheldeoever hebben voorbereid. We volgden in aanvang de “Methodologie voor de opmaak van een onroerenderfgoedrichtplan” (juli 2021), die in de loop van het proces verder is verankerd in een “Handleiding voor de opmaak van onroerendrichtplannen” (Kinnaer et al. 2025). Er zijn algemeen zes verschillende fasen van de opmaak van een onroerenderfgoedrichtplan:

1. de **agenderingsfase**: beschrijft de aanleiding en probleemstelling en leidt tot de interne beslissing om het onroerenderfgoedrichtplan op te starten;
2. de **planningsfase**: tijdens deze fase wordt de projectdefinitie bepaald, het procesverloop uitgetekend en een analyse van de belanghebbenden gemaakt. Op basis daarvan wordt gewerkt aan een gezamenlijk mission statement door alle externe partners die bereid zijn om aan het richtplan mee te werken. Deze fase wordt bezegeld door de ondertekening van een intentieverklaring door alle besturen en de minister van Onroerend Erfgoed;
3. de **onderzoeksfase**: een combinatie van desktop- en participatief onderzoek levert de nodige achtergrondinformatie voor het opmaken van de visie;
4. de **visievormingsfase**: alle belanghebbenden bepalen samen de visie. Dit leidt tot het onroerenderfgoedrichtplan;
5. de **goedkeuringsfase**: administratieve procedure die leidt tot formele goedkeuring van het onroerenderfgoedrichtplan door de bevoegde minister;
6. de **evaluatiefase**: evaluatie van het proces en verbetering van de methodologie.

Bij de opmaak van het onroerenderfgoedrichtplan voor Linkerscheldeoever is deze fasering grotendeels gevolgd, waarbij een aantal van deze projectfasen voor een deel parallel zijn doorlopen. Vaak ging het hierbij om feedback, redactie en validering van de documenten.

2.1 Agenderingsfase

Op 30 maart 2022 werd het ‘Verbond voor de toekomst en leefbaarheid van het ommeland van de haven van Antwerpen, de polders en Linkerscheldeoever’ bekrachtigd door de Vlaamse regering. Op 20 april 2022 volgde de ondertekening door de verschillende actoren (Zie hoofdstuk 3). In dit verbond zijn de krachtlijnen vastgelegd waarbinnen de toekomstige ontwikkeling van de haven voor extra containercapaciteit mogelijk gemaakt wordt. Hierin is vastgelegd dat het dorp Doel blijft bestaan en zijn afspraken gemaakt rond landbouw, natuurcompensaties, behoud van de woonkernen en verbeterde leefbaarheid. Tevens is voorzien om het landschap en erfgoed in Doel en de omliggende polders te waarderen en waar mogelijk een toekomstperspectief voor het erfgoed van Doel en ommeland uit te bouwen.

In dit Ommelandverbond (§ 6.1) is afgesproken dat er een erfgoedbeleid wordt uitgewerkt in de vorm van een onroerenderfgoedrichtplan, dat het behoud van het landschap en erfgoed van de polders op Linkerscheldeoever op een geïntegreerde manier moet waarmaken. Dit zal dienen als toetsingskader voor de initiatieven waarbij een impact op landschappelijke- en/of erfgoedelementen van de regio verwacht kan worden. Aan het onroerenderfgoedrichtplan zal ook een actieprogramma gekoppeld worden.

In navolging daarvan is op 9 december 2022 door de Vlaamse regering beslist om een budget toe te kennen aan de gemeente Beveren voor de opmaak van een onroerenderfgoedrichtplan voor de polders op Linkerscheldeoever in het kader van het relanceplan Vlaamse Veerkracht. De opdracht

werd door de gemeente aan de intergemeentelijke onroerenderfgoeddienst Erfpunt gegeven, in samenwerking met de eigen diensten. De opdracht ging van start vanaf februari 2023.

2.2 Planningsfase

De eerste fase in het proces bestaat uit het in kaart brengen en samenbrengen van de belanghebbenden. Er wordt een projectstructuur uitgewerkt waarbij de rol van de verschillende actoren wordt uitgewerkt. De primaire actoren formuleren samen de doelstelling en leggen deze vast in een intentieverklaring;

Bij de aanvang van het project is in maart 2023 een projectnota opgemaakt, waarin de aanpak van het project, de timing, de projectstructuur en een communicatieplan werd toegelicht (zie bijlage 1).

De projectaanpak ging uit van een gefaseerd traject met eerst een onderzoeksfase gericht op het in kaart brengen van de erfgoedelementen, lopende planvorming, kansen en knelpunten. De aanbevelingen die hieruit voortvloeien, worden gebruikt als uitgangspunt voor de visievorming. Die visie wordt vertaald in ambities (het eigenlijke onroerenderfgoedrichtplan), die op hun beurt ook weer omgezet worden in concrete acties voor het actieprogramma.

Omwille van de vooropgestelde timing voor het ECA-project werd gemikt op een goedkeuring van het onroerenderfgoedrichtplan eind 2024 en vervolgens de afwerking van het actieprogramma tegen medio 2025. In de loop van het proces is deze timing echter herzien in functie van de voortgang in het project. Zo is besloten om het actieprogramma meer samen te laten sporen met de ambities om latere onduidelijkheden of tegenstellingen te voorkomen.

Van bij de aanvang richtte de communicatie zich op de rechtstreeks betrokken actoren. Daarnaast was ook voorzien om een participatiemoment te voorzien met het bredere publiek, met eventueel de lancering van een webpagina. Dit is evenwel verschoven naar de fase van de uitvoering van het actieprogramma.

Daarnaast werd contact opgenomen met alle betrokken actoren in het gebied voor de samenstelling van een klankbordgroep. In eerste plaats werd hierbij gekeken naar de ondertekenaars van het Verbond, maar daarnaast ook diegene bezig met de realisatie ervan.

Volgende actoren werden bevraagd:

Verbond:

- Vlaamse overheid (agentschap Onroerend Erfgoed, Departement Omgeving, departement MOW, Agentschap Natuur en Bos), Port of Antwerp-Bruges, Maatschappij Linkerscheldeover, De Vlaamse Waterweg, Gemeente Beveren, Doel 2020, Erfgoedgemeenschap Doel & Polders, Natuurpunt, Polder Land van Waas, Kerkraad OLV Ten Hemel Opgenomen Doel, Boerenbond, Landbouwgemeenschap Wase Polders, Alfaport VOKA

Bijkomende actoren

- Herita, Toerisme Waasland, Doelland, Gemeente Sint-Gillis-Waas, Gemeente Zwijndrecht, Grenspark Groot Saeftinghe en Erfpunt

Een eerste toelichting werd gegeven op de klankbordgroepvergadering van 27 maart 2023. Hier werd het projectplan toegelicht alsook een eerste aanzet voor een intentieverklaring. Vervolgens zijn aparte gesprekken opgestart met de meeste actoren voor een bijkomende kennismaking en het in kaart brengen van de verwachtingen of bekommernissen.

Gezien de context van het Verbond was er evenwel geen eensgezindheid over de noodzaak voor de bijkomende ondertekening van een intentieverklaring. Verschillende van de Verbondspartijen zagen

hierin een risico voor een uitholling van de afspraken uit het Verbond. Voor hen volstond het dat de opmaak van dit plan opgenomen was in het Verbond en behoeftte dit geen bijkomende ondertekening. Daarnaast werd aangegeven dat het zich louter richten op de afspraken rond erfgoed uit het Verbond kon zorgen voor een verlies van context ten opzichte van de afspraken over andere sectoren.

De projectstructuur is daarom driedig opgevat.

- De **stuurgroep** bestond uit vertegenwoordigers van de gemeente Beveren, het agentschap Onroerend Erfgoed en Erfpunt voor de procesmatige, praktische en financiële beslissingen.
- In de **klankbordgroep** waren een groot deel van de actoren in het gebied vertegenwoordigd, ongeacht of ze de intentieverklaring hadden ondertekend, met uitzondering van diegenen die zelf hadden aangegeven om dit via het verbondspartijenoverleg op te volgen. In de klankbordgroep werden de ambities en de acties inhoudelijk vormgegeven met inbreng vanuit de verschillende sectoren.
- Een **expertengroep** met onderzoekers vanuit de verschillende disciplines in het gebied werd samengesteld om bijkomende inhoudelijk sturing te geven. Deze groep werd vooral bij de opmaak van het onderzoeksrapport en het formuleren van de aanbevelingen geraadpleegd.

Uiteindelijk is in overleg met het kabinet van minister Diependaele, het agentschap Onroerend erfgoed en de stuurgroep besloten om wel een aparte intentieverklaring op te stellen, waarin de doelstelling en de scope van het onroerenderfgoedrichtplan zijn vastgelegd. Resultaat van de discussie is wel dat in de intentieverklaring duidelijke randvoorwaarden zijn opgenomen binnen welk kader het OERP zou worden opgemaakt en wat de impact was op de lopende en toekomstige planvorming. Het onderzoeksgebied voor de visievorming in het onroerenderfgoedrichtplan werd gebaseerd op de afbakening van Linkerscheldeoever conform de bijlagen in de Verbondstekst, waarbij er vanuit inhoudelijke basis is gekozen om de zuidgrens af te snijden op de rand van het historische poldergebied met het hoogland. Dit gebied komt overeen met het historische poldergebied. Bij de landschapsinventarisatie zijn een aantal omgevormde landschappen in kaart gebracht, zoals het opgespoten havengebied, aanpalende industrie en infrastructuur of grondig gewijzigde natuurgebieden. Deze zijn uit de afbakening gelaten, omdat de ambities hier niet op van toepassing zijn. Voor het actieprogramma werd besloten om de focus te leggen op de polders ten noorden van het havengebied, die als kerngebied kunnen beschouwd worden.

Op 9 oktober 2023 werd de intentieverklaring in de Oude Maalderij van de Prosperhoeve ondertekend door elf partners, waarvan zeven verbondspartijen en vier bijkomende actoren in het bijzijn van minister voor Onroerend Erfgoed Matthias Diependaele en minister-president Jan Jambon ondertekend. Het betreft volgende actoren: Vlaamse overheid, Port of Antwerp-Bruges, Maatschappij Linkerscheldeoever, De Vlaamse Waterweg, Gemeente Beveren, Doel 2020, Erfgoedgemeenschap Doel & Polders, Herita, Toerisme Waasland, Doelland en Erfpunt.

De andere zes verbondspartijen besloten om bovenvermelde redenen niet te ondertekenen, maar gaven aan het proces verder mee op te volgen vanuit de klankbordgroep of het verbondspartijenoverleg.

	Fase	
2022	Agendering	Goedkeuring Ommelandverbond VR 30 maart 2022
		Toekenning budget opmaak OERP VR 9 december 2022
2023	Planningsfase	Opstart opdracht Erfpunt februari 2023
		Opmaak projectplan en opzet projectstructuur (februari-maart 2023)
		Samenbrengen verbondspartijen en andere actoren (27 maart 2023)
		Vorbereiding mission statement (april- oktober 2023)
		Ondertekenen intentieverklaring 9 oktober 2023
	Onderzoeksfase	Onderzoek, overleg en inventarisaties (april-augustus 2023)
		Terugkoppeling inventarisaties (19 juni 2023 en 23 oktober 2023)
		Werksessies bomen op dijken (30 november 2023) en bebouwing polders (13 december 2023)
		Draft Onderzoeksrapport (maart 2024)
2024	Planuitwerking	Uitwerken visievorming en ambities (16 januari, 21 maart & 17 juni 2024)
		Opmaak visietekst met ambities en feedback door partners (maart 2024-januari 2025)
		Uitwerken actieprogramma (23 september & 25 november 2024, 17 februari en 18 april 2025)
2025		Afstemming voortoets passende beoordeling (april-augustus 2025)
		Finaliseren ambities (9 september 2025)
	Goedkeuring	Validatie ambities door partners (oktober-november 2025)
Formele goedkeuring Onroerenderfgoedrichtplan		
	Actieprogramma	Selectie acties en afronding actieprogramma

2.3 Onderzoeksfase

Vanaf het voorjaar van 2023 is gestart met het onderzoek naar de aanwezige erfgoedwaarden in het gebied. Hierbij konden we gebruik maken van reeds uitgevoerd onderzoeken door Technum (Tractebel), UAntwerpen vakgroep geschiedenis en Gate archeologie voor verschillende van de plangebieden in de polders en het dorp Doel. Naast de onderzoeksrapporten stelden de onderzoekers ook hun basisgegevens (foto's, database, gis-lagen) ter beschikking. Daarnaast zijn in de loop der jaren

ook verschillende lijvige publicaties verschenen over de historiek van het poldergebied, die mee zijn verwerkt in het onderzoeksrapport.

De gegevens uit deze literatuurstudie zijn samengebracht, geactualiseerd en verder aangevuld met inventarisaties op het terrein. In eerste plaats zijn de landschappelijke kenmerken en elementen van de verschillende polders in het gebied in kaart gebracht. Specifieke aandacht hiervoor ging naar de dijken en dijkbomen, de opgaande beplanting in het poldergebied, oude kreekarmen, watergangen en kleine landschapselementen. Daarnaast is een bijkomende inventarisatie van de bebouwing in het poldergebied uitgevoerd ter aanvulling van de reeds voorhanden gegevens, vooral omwille van de bredere scope van het onderzoeksgebied. Daarbij zijn zowel vastgesteld als niet-vastgesteld bouwkundig erfgoed onderzocht en gewaardeerd. Ten slotte is een screening uitgevoerd van de erfgoedwaarde van de bebouwing in het dorp Doel in functie van de opmaak van een toekomstvisie in de Werkgroep Doel onder begeleiding van studie bureau Omgeving.

Tegelijk zijn ook de gekende en toekomstige plannen en de kansen en knelpunten voor het behoud van deze erfgoedelementen beschreven, zowel algemeen als afzonderlijk per polder. Het gebied kent immers een complexe planologische en juridische context en historiek. Naast het doornemen van de reeds goedgekeurde plannen, oude en lopende ontwerpen en bijhorende onderzoeksrapporten, zijn ook verschillende actoren geïnterviewd om meer duidelijkheid te krijgen over de samenhang tussen deze verschillende dossiers. Bovendien was het hierdoor mogelijk om een zicht te krijgen op toekomstige ontwikkelingen in functie van onder meer de geplande natuurcompensaties, waarvoor het onderzoek en overleg nog moest van start gaan.

De eerste resultaten van deze inventarisaties zijn gepresenteerd op de klankbordgroep van 19 juni 2023. Daarbij is aan werktafels verder gewerkt aan de overzichtskaarten om bijkomende informatie te verzamelen. Hier is verder op ingegaan op de klankbordgroep van 23 oktober 2023 en werd besloten om twee thematische werksessies te organiseren. Op 30 november 2023 ging de sessie 'Bomen op dijken' door, in samenwerking met PAN Boombeheer om de diverse waarden, functies en toekomstmogelijkheden van de dijken en hun beplanting te bespreken. Op 13 december 2023 volgde een werksessie rond de bebouwing in de polders, waarbij de resultaten van de waardering van deze sites werd voorgesteld.

De resultaten en aanbevelingen uit de screening van Doel Dorp zijn aan de werkgroep Doel gepresenteerd in een eerste werksessie op 7 juli 2023. Deze was de aanleiding voor verdere inventarisatie van de interieurs in augustus 2023 en de presentatie van deze resultaten in een volgende werksessie op 4 september 2023. Deze vormde onder meer de basis voor verdere werksessies rond consolidatie en renovatie binnen de werkgroep Doel.

Aanvullend zijn visualisaties en een erfgoedkaart uitgewerkt in samenwerking met Circular Landscapes en Land ID. Zo zijn landschapstegels uitgewerkt, die helpen om het historische polderlandschap te lezen en interpreteren. Daarbij zijn ook enkele concrete voorbeelden uit het poldergebied gevisualiseerd. De erfgoedkaart geeft een overzicht van de geïnventariseerde erfgoedelementen in het gebied.

Al deze gegevens zijn samengebracht in een onderzoeksrapport. Daarbij zijn vier conceptversies gereviseerd tussen maart en december 2024. Een finale tekstversie is afgerond eind januari 2025. Daarnaast zijn er ook meer gedetailleerd uitgewerkte plannen, lijsten en fiches van de erfgoedwaarden in het gebied.

Gezien de lopende planningscontext en de dynamiek in het gebied dient het onderzoeksrapport en bijhorende documenten in eerste instantie gezien te worden als een stand van zaken, zowel van de aanwezige erfgoedwaarden als de kansen en knelpunten. Dit overzicht maakte het mogelijk om een aantal conclusies en aanbevelingen te formuleren, die als aanzet dienden voor het formuleren van ambities en actiepunten.

2.4

Visievormingsfase

Op de klankbordgroep van 16 januari 2024 is gestart met het uitwerken van ambities op basis van de conclusies en aanbevelingen uit het onderzoeksrapport. Daarbij zijn een aantal voorstellen voor ambities naar voor geschoven die in een participatieve oefening via stellingname konden worden onderschreven, genuanceerd of afgekeurd. Uit de gesprekken die hieruit ontstonden konden deze ambities verder worden verrijkt of bijgestuurd. In de daaropvolgende vergaderingen (21 maart en 17 juni 2024) werden deze verder verfijnd. Dit resulteerde in de volgende ambities:

1. Historische indeling van de polders als inspiratie voor ontwikkeling
2. Dijken koesteren als historisch relict met ecologisch en recreatief potentieel
3. Kreeken, welen en watergangen versterken voor natuur, landbouw en recreatie
4. Het verhaal van Schelde en mens onderzoeken, versterken en in beeld brengen
5. Behoud en ontwikkeling van beeldbepalende polderhoeves en historische bebouwing in de polders
6. Ontwikkelen van het Dorp Doel met aandacht voor de historische structuur en bebouwing
7. Forten en linies inzetten als leidraad door het landschap
8. Ondersteuning eigenaars en beheerders waardevolle erfgoedsites
9. Poldergebied als cultuurlandschap bestendigen

Bij het uitwerken van de visie bleek het vooral de uitdaging om ambities te formuleren rond behoud van erfgoedwaarden die niet in conflict komen met de andere belangen in het gebied, maar tegelijk niet te vrijblijvend zijn. Dit resulteerde in de aanvulling van een aantal uitgangspunten en randvoorwaarden tijdens een proces van verschillende revisierondes.

Door een aantal partners werd er verder op aangestuurd om de timing van goedkeuring van de visietekst uit te stellen tot na de verdere uitwerking van het actieprogramma, om zo een duidelijker beeld te hebben op de impact van de gestelde ambities in de praktijk.

Vanaf de klankbordgroep van september 2024 werd dan ook een begin gemaakt met het formuleren van een longlist van mogelijke acties en verder verfijnd in de vergaderingen van november 2024 en februari en april 2025. Het feit dat een aantal planningsprocessen of uitvoering van afspraken in het Verbond nog dienden te worden opgestart of vertraging opliepen, maakte het niet eenvoudig om een aantal belangrijke acties concreet uit te werken zonder voorafnames te doen op het ontwerpproces. Een belangrijk discussiepunt is daarbij de renovatie van de bebouwing in het poldergebied, gezien de mogelijke impact hiervan op de voorziene natuurcompensaties.

Eind 2024 bleek dat een voortoets passende beoordeling nodig was om de documenten te kunnen goedkeuren. Het grootste gedeelte van het plangebied bevindt zich immers in Europees beschermd vogelrichtlijngebied, waardoor alle plannen die hiervoor opgemaakt worden aan de instandhoudingsdoelstellingen en voorziene compensaties dienen te worden getoetst. Deze voortoets werd uitgevoerd door studiebureau Mieco-effect, waarbij in wisselwerking bijkomende aanpassingen aan de ambitietekst zijn gebeurd om ervoor te zorgen dat het onroerenderfgoedrichtplan geen betekenisvolle impact heeft op de natuurdoelstellingen.

2.5 Goedkeuringsfase

Op de klankbordgroep van 9 september 2025 zijn de laatste aanpassingen aan de ambities besproken en begin oktober 2025 is een finale versie rondgestuurd naar de verschillende partners. Daarbij is een formele goedkeuring gevraagd aan de organisaties die de intentieverklaring hadden ondertekend. Deze goedkeuring is door alle partners in de loop van oktober en november 2025 overgemaakt. Vervolgens is de formele ondertekening door de minister van Onroerend Erfgoed in gang gezet.

Volgende partners hebben het onroerenderfgoedrichtplan onderschreven:

- Vlaamse overheid (agentschap Onroerend Erfgoed, Departement Omgeving, departement MOW, Agentschap Natuur en Bos)
- Port of Antwerp-Bruges
- Maatschappij Linkerscheldeoever
- De Vlaamse Waterweg
- Gemeente Beveren-Kruibeke-Zwijndrecht
- Doel 2020
- Erfgoedgemeenschap Doel & Polders
- Natuurpunt
- Herita
- Toerisme Waasland
- Doelland
- Erfpunt

Met deze organisaties, maar ook de andere actoren in de klankbordgroep willen wij in het vervolgtraject samenwerken om tot een gedragen actieprogramma te komen. Dit proces is reeds lopende en de afronding is in de loop van 2026 voorzien.

2.6 Evaluatiefase

Het onroerenderfgoedrichtplan voor Linkerscheldeoevers was een buitenbeentje ten opzichte van de reeds uitgevoerde richtplannen, zoals voor de hoogstamboomgaarden van Haspengouw, de mergelgroeven van Riemst of de landgoederen in Bulskampveld. Dit was immers het eerste richtplan dat niet is opgemaakt door het agentschap Onroerend Erfgoed zelf, maar door een IOED in samenwerking met het lokaal bestuur. Daarnaast gaat het om een complexe planologische en juridische context, waar reeds gedeeltelijk afspraken waren gemaakt rond toekomstige ontwikkelingen en de rol van erfgoed hierin. Anderzijds waren nog niet alle toekomstplannen volledig uitgetekend. Dit heeft impact gehad op het opmaakproces van het onroerenderfgoedrichtplan. Ook was het voor de eerste keer een gebiedgericht OERP waarbij al het erfgoed aan bod kwam en dat niet gericht was op één thema zoals voorheen.

Samenwerking met lokale en regionale partners: de opmaak van het onroerenderfgoedrichtplan, zoals afgesproken in het Verbond, werd door het agentschap in handen gegeven van de gemeente Beveren (nu: Beveren-Kruibeke-Zwijndrecht). Zij gaven deze opdracht aan het intergemeentelijk samenwerkingsverband Erfpunt, erkend als IOED. Dit bleek vooral in de planningsfase en onderzoeksfase interessant. Door de lokale en regionale kennis en verankering kon hierdoor een snelle opstart gemaakt worden en op korte tijd een uitgebreid onderzoeksrapport met duiding van de erfgoedwaarden worden voorgelegd. Gaandeweg in de fase van de visievorming en de voorbereiding van de validatie bleek echter de samenwerking met het agentschap Onroerend Erfgoed essentieel om voor de nodige terugkoppeling te zorgen met zowel het kabinet van minister Weyts, de interne diensten en de andere Vlaamse entiteiten. Een nauwe samenwerking tussen de verschillende niveaus blijkt een meerwaarde.

Intentieverklaring: bij aanvang van het proces was er weinig animo om een bijkomende intentieverklaring te ondertekenen, naast het pas ondertekende Ommelandverbond. Deze ondertekening zorgde er immers voor dat dit als een formeel juridisch document werd gezien, waarbij mogelijk een uitholling van de afspraken in het Verbond voor de andere sectoren kon worden goedgekeurd. Dit heeft als gevolg gehad dat niet alle actoren de intentieverklaring hebben ondertekend, wat zorgde voor een potentieel onevenwicht. Dit is gecompenseerd door alle geïnteresseerde actoren zoveel mogelijk te betrekken via de klankbordgroep. In de loop van het verdere proces werden de voordelen van de intentieverklaring evenwel wel duidelijk, met name het bestaan van duidelijke afspraken over de scope, de doelstelling en het proces.

Juridische impact: gezien de complexe context waren veel vragen over de juridische impact van het onroerenderfgoedrichtplan of de lopende of toekomstige planvorming voor GRUPS, havenuitbreiding, natuurcompensaties. Dat gaf aanleiding tot het definiëren van de algemene uitgangspunten aan het begin van het onroerenderfgoedrichtplan. Gaandeweg werd ook duidelijk dat een onroerenderfgoedrichtplan vanuit de Europese natuurregelgeving wordt gezien als een plan, waardoor ook hiervoor een verdere aftoetsing nodig is.

Timing: de aanvankelijke timing was voorzien om samen te sporen met de geplande goedkeuring voor ECA. Gezien er reeds duidelijke afspraken waren gemaakt in het Verbond, is er voor de projectplanning vanuit gegaan dat het vooral om een verdere uitwerking ging van deze gemaakte afspraken. Uiteindelijk bleek het evenwicht tussen de verschillende belangen heel complex, waardoor het uitwerken van zowel visie als actieprogramma meer tijd in beslag nam. Daarnaast zorgde ook de noodzakelijke opmaak van de voortoets passende beoordeling voor bijkomende vertraging in voorbereiding van de validatie. Aan de andere kant zorgde dit ervoor dat de voortgang van het onroerenderfgoedrichtplan meer aansloot bij deze van de andere planvormingsprocessen.

3 Bibliografie

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2021. *Methodologie voor de opmaak van een onroerenderfgoedrichtplan. Versie 2 – 9 juni 2021.*

DELARUELLE S. 2024: *Onderzoeksrapport, Onroerenderfgoedrichtplan polders Linkeroever en Doel*, Ongepubliceerd onderzoeksrapport IOED Erfpunt.

KINNAER A. *et al.* 2025. *Handleiding voor het opmaken van onroerenderfgoedrichtplannen*. Handleidingen agentschap Onroerend Erfgoed nr. 33.

VERBOND LSO 2022. *Naar een verbond voor de toekomst en leefbaarheid van het Ommeland van de haven van Antwerpen, de polders op Linkerscheldeoever* dd. 30/3/2022.